

УДК 330.322.014

ІННОВАЦІЙНО–ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕГІОНУ

НЕЛЯ ПАПП,*здобувач кафедри економіки, менеджменту та маркетингу
Ужгородського національного університету*

У статті окреслено пріоритетні завдання оптимізації структурної будови інноваційно-інвестиційного потенціалу в умовах трансформаційної економіки. Визначено умови та основні принципи формування інноваційного та науково-технічного потенціалів регіону. Сформульовано індикатори рейтингової оцінки інвестиційного потенціалу регіону. Проаналізовано рівень інноваційної активності областей України за кількістю промислових підприємств, що впроваджували інновації.

Ключові слова: інноваційно-інвестиційний потенціал, інноваційна діяльність, інвестиційна діяльність, інноваційно-інвестиційний розвиток.

Постановка проблеми. З розвитком інноваційної діяльності пов'язують вихід вітчизняної економіки із кризового стану, зростання обсягів виробництва, вихід на нові ринки, адаптацію підприємств до ринкового середовища. Від результатів науково-технічної та інноваційної діяльності значною мірою залежить оновлення основних фондів, рівень технічної оснащеності підприємств, стан вітчизняної економіки, її конкурентоспроможність. Водночас проблема переходу на інноваційну модель розвитку не стільки науково-технічна чи організаційна, скільки фінансова, пов'язана з пошуком шляхів використання інвестиційних та кредитних ресурсів. Саме така взаємозумовленість інновацій та інвестицій спричинила появу терміна "інноваційно-інвестиційний потенціал".

Слід відзначити, що категорія "інноваційний потенціал" та "інвестиційно-інноваційний потенціал" розглядаються на різних рівнях узагальнення. Природно, що науковий інтерес до цієї проблематики в українській економічній науці зростає, з'являються самостійні дослідження різних аспектів цієї категорії.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Проблематика розв'язання питань формування інноваційно-інвестиційного потенціалу регіону останнім часом присвячено досить багато наукових праць провідних учених. Вагомі результати мають В. Александрова, Ю. Бажал, Л. Безчасний, В. Геєць, О. Лапко, С. Онишко, В. Осецький, Б. Кваснюк та інші фахівці. У їхніх роботах детально розглядаються проблеми управління інноваційним розвитком підприємств у перехідній економіці, стратегії інноваційного розвитку держави, регіону тощо, розвитку та формування теоретичних основ інновацій та інноваційного потенціалу як економічних категорій. Необхідність комплексного формування інноваційно-інвестиційного потенціалу регіону обумовлена тим, що результат його використання має багатосторонній характер, але в наукових дослідженнях немає однозначності щодо визначеності змісту цього поняття та його місця в економічній системі.

Важливість дослідження проблеми формування інноваційно-інвестиційного потенціалу зумовлена роллю останнього в забезпеченні економічного зростання, яка має вияв у двох напрямках:

- інвестиційні витрати є найбільш змінною складовою сукупного попиту, зміна якої викликає коливання ринкової кон'юнктури, зумовлює циклічність розвитку ринкової економіки. Забезпечення її відносної стабільності привело б до стабілізації всієї економічної системи;

- інвестиції є важливою умовою інвестиційного розвитку економіки. Збільшення капіталу в різних його формах розглядають як принциповий чинник економічного зростання.

Метою дослідження є виявлення місця інвестиційно-інноваційного потенціалу в сучасній системі економічного розвитку регіону.

Виклад основного матеріалу. Термін "інноваційний потенціал" має широкий спектр підходів до його вивчення в економічній літературі. У широкому розумінні потенціал - це величина, яка характеризує запас енергії тіла, що перебувала в певній точці силового поля. І. Балабанов під інноваційним потенціалом розуміє "сукупність окремих видів ресурсів, включаючи матеріальні, інтелектуальні, інформаційні та інші ресурси, необхідні для здійснення інноваційної діяльності" [2]. Але більшість керується так званним ресурсним підходом, тобто уявляє інноваційний потенціал як сукупність ресурсів, виділяючи найчастіше такі його елементи, як кадрова, інформаційно-технологічна, організаційна й матеріально-технічна складові. Згідно із Законом України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні", інноваційний потенціал являє собою "сукупність науково-технологічних, фінансово-економічних, виробничо-соціальних та культурно-освітніх можливостей країни (галузі, регіону, підприємства тощо), необхідних для забезпечення інноваційного розвитку економіки" [4]. У таблиці 1 наведені найбільш типові визначення поняття інноваційного потенціалу.

№ 8 (99) листопад 2009 р.

Таблиця 1. - Узагальнення визначень поняття "інноваційний потенціал"

№	Автор, джерело	Визначення
1	Балабанов І. Т. [2, с. 201]	"сукупність різних видів ресурсів, включаючи матеріальні, фінансові, інтелектуальні, науково-технічні та інші ресурси, необхідні для здійснення інноваційної діяльності".
2	Василенко В. О. [6, с. 9.]	"це здатність господарства (взагалі) чи суб'єкта господарювання (зокрема) виробляти нову, наукомістку продукцію, що відповідає вимогам ринку (особливо світового)..."
3	Антонюк Л. Л., Поручник А. М. Савчук В. С. [1, с. 25]	"інноваційний потенціал галузі чи регіону відображає спроможність і готовність галузі (регіону) здійснювати ефективну інноваційну діяльність. Під спроможністю розуміють наявність і збалансованість структури потенціалу, а під готовністю – достатність і збалансованість розвитку потенціалу і наявних ресурсів для ефективної інноваційної діяльності".
4	Лапін Є. В. [7, с. 37-38]	"...інноваційний потенціал разом з інформаційним є складовими частинами інтелектуального потенціалу підприємства. Вони регулюють виробничі процеси, сприяють підвищенню продуктивності живої праці, ефективності використання предметів праці й енергетичних ресурсів, допомагають підняти рівень і ефективність технологій".

У дослідженнях окремих науковців інноваційний потенціал розглядається як складова інших категорій (потенціалів). "Економічний потенціал являє собою інтегральну характеристику досягнутого рівня соціально-економічного розвитку і розглядається як система, яка складається з різних підсистем, створених потенціалами різного рівня: інвестиційного, інноваційного, трудового, експортного" або "...інноваційний потенціал разом з інформаційним є складовими частинами інтелектуального потенціалу підприємства" [1].

Важливе місце у виробленні національної інноваційної системи повинна займати розробка результативної системи управління інноваційною діяльністю на місцях як принципово нового механізму впливу держави на економіку в умовах ринку. Для цього необхідно вирішити такі завдання: проаналізувати реальний стан наукового та інноваційного потенціалу території; визначити концептуальні підходи до створення системи управління інноваційним розвитком економіки території; розробити структуру управління територіальним інноваційним комплексом. Наукові підходи до використання, відтворення, розвитку інноваційного та науково-технічного потенціалів мають ґрунтуватися як на загальних принципах, так і на всебічному врахуванні особливостей ситуації, що склалася на всіх територіальних рівнях.

Структура інноваційного потенціалу охоплює ті складові регіону, які обумовлюють його готовність до змін: децентралізація в прийнятті рішень, низький рівень формалізації та регламентації управлінських робіт, здатність організаційних структур гнучко перебудовуватися відповідно до змін завдань й умов розвитку. Складовими формування інноваційного та науково-технічного потенціалів регіону є:

- ставлення органів місцевої влади до НДДКР;
- система управління НДДКР;
- сфера фундаментальних і прикладних досліджень;
- оцінка результатів;
- відкриття;
- патенти;
- інвестиції;
- інтелектуальний та творчий потенціали.

Інноваційний потенціал регіону значною мірою визначається техніко-технологічними характеристиками, його здатністю до сприйняття інноваційних

процесів. Готовність регіону до змін передбачає детальне оцінювання інноваційного потенціалу з використанням схеми "ресурси-функції-проекти". Цю схему доцільно використовувати ще на стадії обґрунтування інноваційного проекту.

Оцінити інноваційний потенціал території можна за допомогою SWOT-аналізу, який дає змогу не просто оцінити здатність регіону реалізувати інновації, а й визначити, яким чином впливає на цю здатність інноваційний клімат зовнішнього середовища. Стандартна методика SWOT-аналізу осмислюється з погляду інноваційних можливостей, які може надати середовище господарювання та потенціал самого регіону. У процесі аналізу фіксують:

- сильні сторони потенціалу регіону, які забезпечать йому використання можливостей, що з'явилися в зовнішньому середовищі; це допомагає визначити відповідну стратегію їхнього використання;
- слабкі сторони потенціалу регіону, які позбавляють його шансу використати нові можливості або створюють загрози для його подальшого розвитку. Завдяки наявному науково-технічному та інноваційному потенціалам регіон певною мірою може реагувати на зміни зовнішнього середовища, вести інноваційний пошук. Низький потенціал не забезпечує такої можливості; новації за цих умов вводяться рідко. Однак розроблення інноваційних рішень у відповідь на виникнення проблеми є неефективним. Інноваційна політика регіону має бути результатом глибокого дослідження ринку, постійного його моніторингу, повинна опиратися на сучасні науково-технічні досягнення та ефективно використання інтелектуального й творчого потенціалу.

Це даватиме змогу органам місцевої влади розробляти оптимальні інноваційні стратегії, які формуватимуть стратегічні переваги регіону в довгостроковій перспективі. Загальні принципи формування інноваційного та науково-технічного потенціалів такі [5, с. 53]:

- 1) урядова підтримка фундаментальних досліджень;
- 2) свобода наукової та науково-технічної творчості;
- 3) правова охорона і патентний захист інтелектуальної власності;
- 4) інтеграція наукової, науково-технічної діяльності й освіти;

5) підтримка конкуренції у сфері науки й техніки, інноваційної діяльності;

6) конкуренція ресурсів на пріоритетних напрямках НДДКР;

7) стратегія підготовки та перепідготовки кадрів для нових і новітніх галузей у виробництві;

8) розвиток міжнародного наукового співробітництва.

Система управління територіальним інноваційним розвитком може бути представлена управліннями, які ухвалюють основні рішення в напрямі розвитку регіону. До складу таких управлінь можуть входити комітети з територіального планування розвитку (поєднують адміністративно-територіальні одиниці регіону та забезпечують суспільно-правовий характер і нормативну структуру регіональної політики). Їхні функції: ліцензування, стандартизація, уніфікація, оцінка та інше. Широко повинна бути представлена мережа агентств територіального розвитку, які являють собою операторів ринкового типу: інтегрують ініціативу бізнесу, територіальних та професійних товариств.

Зокрема, до основних диспропорцій, які окреслилися у формуванні структурної будови інноваційного потенціалу регіону, та негативних наслідків, які вони спричиняють, належать:

- наявність значної кількості висококваліфікованої кадрової складової, проте відсутність фінансо-

вих ресурсів, необхідних для її повноцінного використання, призводить до непоправної втрати талановитих конструкторів, інженерів та винахідників;

- нестача фінансових ресурсів призводить до морального та фізичного старіння матеріально-технічної складової, що гальмує в часі, а інколи унеможлиблює ефективне здійснення НДДКР, що, у свою чергу, зумовлює втрату інноваційної ідеї;

- недостатній рівень розвитку інноваційної інфраструктури ускладнює процес формування та розвитку в регіоні джерел фінансування інноваційної діяльності, гальмує розвиток інформаційно-методичної складової інноваційного потенціалу та процес комерціалізації інновацій;

- низький рівень інноваційної культури в регіоні значно ускладнює весь процес здійснення інноваційної діяльності.

Без сумніву, велика роль у вирішенні цих проблем покладається на інноваційно активні підприємства та організації, однак без втручання та сприяння з боку органів місцевого самоврядування покращити істотно ситуацію в регіоні не вдасться.

Найбільша кількість промислових підприємств, що впроваджували інновації в 2008 р., розташована в м. Київ - 140 (12,1 %), Харківській - 97 (8,3 %), Донецькій - 75 (6,4 %) та Івано-Франківській - 73 (6,3 %) областях (див. рис. 1).

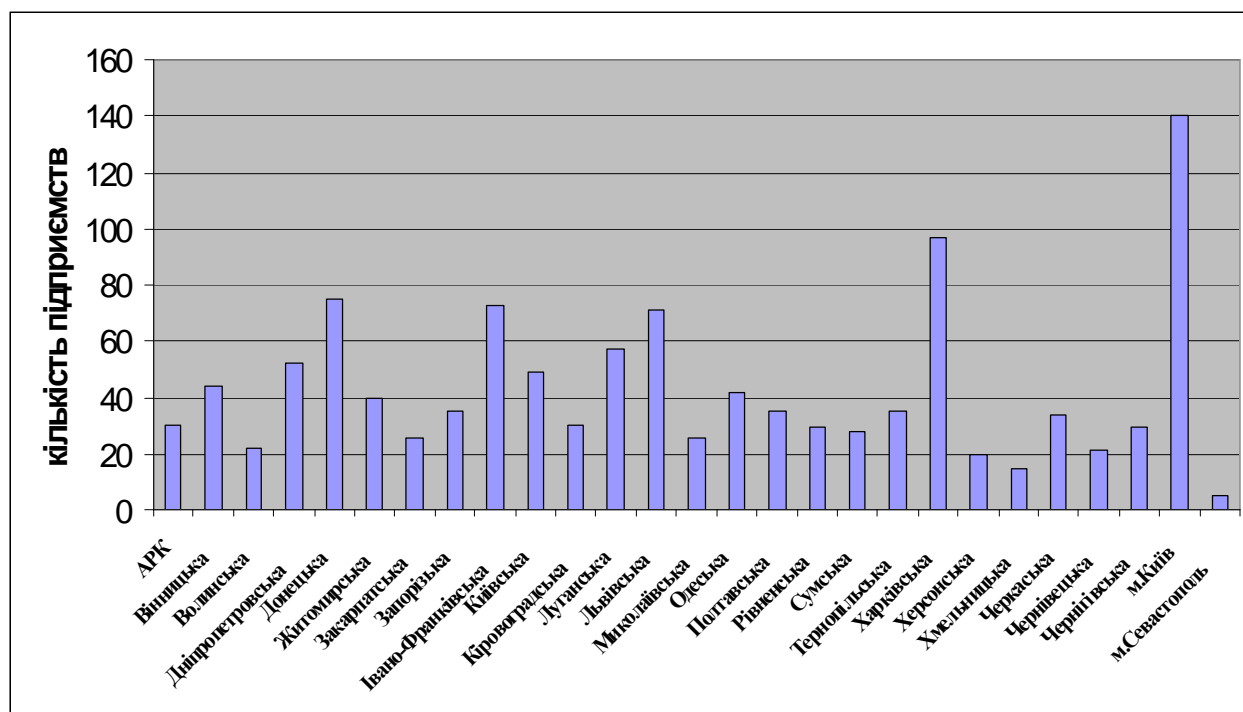

Рис. 1. Кількість промислових підприємств, що впроваджували інновації, за регіонами в 2008 році.

Організаційні форми, що створюються для реалізації науково-технічних та інноваційних пріоритетів, повинні забезпечувати ефективне розмежування (перерозподіл) повноважень стосовно використання інструментів інноваційної політики, тобто підкріплювати конкретні управлінські функції необхідними нормативно-правовими статусами й ресурсами. Важливе місце серед вироблення національної інноваційної системи повинна займати розробка результативної системи управління інноваційною діяльністю в регіоні як принципово нового механізму впливу дер-

жави на економіку в умовах ринку.

Для цього необхідно вирішити такі завдання:

- проаналізувати реальний стан наукового та інноваційного потенціалу регіону;

- визначити концептуальні підходи до створення системи управління інноваційним розвитком економіки регіону;

- розробити структуру управління територіальним інноваційним комплексом.

Одним із основних факторів економічного зростання конкурентоспроможності галузей економіки

регіону є прискорений розвиток науки та ефективне використання науково-технічного потенціалу. У ході управління інноваційними процесами на регіональному рівні пріоритетну підтримку повинні мати підприємства, що мають власну базу для проведення дослідно-експериментальних та науково-технічних досліджень, відповідний кадровий потенціал і пов'язані зі значними фінансовими затратами. Їх потрібно націлювати на випуск нової продукції і використання наявного потенціалу, а за необхідності підтримувати відповідні елементи інноваційної інфраструктури регіону.

Розвиток економіки та ефективна її структурна перебудова можливі лише за умов ефективного використання інвестиційного потенціалу регіону. Крім того, в умовах зростаючої потреби в інвестиціях виникає об'єктивна необхідність застосування підходів партнерства та інтеграції з метою його активізації, що повинно стати складовою будь-якої стратегії економічного зростання. З огляду на це задачі активізації використання інвестиційного потенціалу регіону, залучення інвестицій у регіон є складними й багатоплановими.

Вплив інвестиційної діяльності на соціально-економічний розвиток регіонів викликає необхідність досліджувати умови формування й використання інвестиційного потенціалу та вдосконалювати методи організаційно-економічного забезпечення його активізації.

У роботах фахівців та науковців, які досліджують особливості економічного розвитку держав із перехідною економікою, досить часто в контексті проблем інноваційної моделі розвитку застосовується поняття "інвестиційний потенціал". Інвестиційний потенціал як економічна категорія більше вивчений та обґрунтований в роботах українських та зарубіжних економістів. Інвестиційний потенціал - це базова фундаментальна основа стійкого розвитку національної економіки. Можна виділити два основних концептуальних підходи до визначення інвестиційного потенціалу. Перший ґрунтується на ресурсній характеристиці, тобто інвестиційний потенціал визначається як сукупність інвестиційних ресурсів (матеріальних, фінансових та інтелектуальних). Другий підхід результативний - оцінка потенціалу з урахуванням фактичних параметрів інвестиційних процесів. Дослідження інвестиційного процесу на регіональному рівні показують, що важливе значення має не лише визначення потенційного розміру інвестицій, необхідних для розвитку регіону, але й можливість інфраструктури ринку спрямувати інвестиційні ресурси в повному обсязі в об'єкти ринку відповідно до визначених потреб. Потреба в інвестиціях визначається як різниця між потребами регіону і його можливостями задовольняти ці потреби, причому ця різниця не може бути нижчою за деякий інтегральний показник потенціалу регіону. Інвестиційний потенціал складається як сума окремих потенціалів, що характеризують основні макроекономічні параметри регіону і впливають на його інвестиційну привабливість. Як стверджують експерти, найбільшою мірою впливають на загальну оцінку інвестиційного потенціалу рівень споживання й місцеві фінансові умови, а найменше - ресурсний потенціал.

Методика визначення інвестиційного потенціалу показує рівень привабливості регіону для потенційних інвесторів, але лише в якійсь мірі, тому що в кожному регіоні є об'єкти, які за своїми характеристиками не співпадають із загальною характеристикою регіону. Проведені окремі дослідження, зокре-

ма О. Олійником та М. Дацишиним, показують досить високий рівень кореляційної залежності між інвестиційним потенціалом регіону та розміром прямих іноземних інвестицій. На думку авторів, "таке порівняння ілюструє міру використання інвестиційного потенціалу території" [8, с. 78].

Значущою є рейтингова оцінка інвестиційного потенціалу регіону, зважена за такими індикаторами:

- споживча оцінка інвестиційного потенціалу;
- трудова оцінка цього потенціалу;
- інтелектуальна оцінка;
- виробнича оцінка;
- інфраструктурна оцінка;
- фінансова оцінка;
- інноваційна оцінка;
- інституціональна оцінка;
- природно-ресурсна оцінка.

Методичний аналіз джерел розблокування інвестиційного потенціалу передбачає обґрунтування механізмів мобілізації та трансформації цих джерел в інвестиційні ресурси:

- стимулювання відродження джерел утворення інвестиційних ресурсів на мікрорівні;
- зменшення податкового тиску на виробництво;
- зміна політики доходів у державі з метою залучення до інноваційно-інвестиційних процесів населення як масового інвестора;
- відновлення довгострокового банківського кредитування.

Висновки

Таким чином, слід констатувати, що в Україні наявний необхідний потенціал інноваційного розвитку, спроможний забезпечити технологічний прорив в економіці: розвинена система освіти й науки, у тому числі з перспективних наукових напрямків, що сприяють високотехнологічному розвитку країни; наявність висококваліфікованих кадрів, у тому числі в оборонно-промисловому секторі й перспективних галузях виробництва; наявність відомих наукових шкіл із пріоритетних напрямків розвитку; збережений потенціал великих корпоративних структур, здатних виробляти сучасну конкурентоспроможну продукцію.

Аналіз науково-методичних джерел щодо визначення інвестиційного та інноваційного потенціалу показує, що в роботах учених відповідно до мети дослідження, широко застосовуються поняття "інвестиційний потенціал", "інноваційний потенціал". Аналіз досліджень дозволяє визнати, що погодженого розуміння категорій інвестиційний та інноваційний потенціал немає, також не виявлені особливості застосування цих категорій у регіональній економіці. Відсутність єдності у використанні термінології призводить до ототожнення понять (наприклад, "інвестиційний потенціал" та "інвестиційний клімат"), що утруднює їхнє вивчення й оцінку. В одних дослідженнях інвестиційний потенціал розглядається як складово інноваційного потенціалу, в інших - навпаки. А для забезпечення високого інноваційно-інвестиційного потенціалу в регіоні необхідні вироблення й реалізація єдиного комплексу заходів, спрямованих на нарощування міцності інноваційного потенціалу, на консолідацію сил, досвіду кадрів, матеріальних і фінансових ресурсів усіх підприємств, організацій та інших підприємницьких структур, які функціонують на території регіону.

Виходячи із цього й узагальнюючи напрацьовані науковцями теоретичні матеріали, можна дати такі

визначення. Інноваційно-інвестиційний потенціал регіону - це максимальна сукупність інвестиційних ресурсів, спрямованих в інноваційний процес, які перебувають у взаємозв'язку із чинниками, що зумовлюють і створюють необхідні умови для досягнення відповідних орієнтирів інноваційної діяльності та підвищення конкурентоспроможності регіону в довгостроковій перспективі.

Інноваційно-інвестиційний потенціал держави визначається як сукупність потенціалів регіонів, посилена ефектом синергії та організаційним механізмом цілеспрямованої державної політики на сталий економічний розвиток та зміцнення міжнародного становища держави. Як відомо, в основі економічного росту держави лежать дві групи факторів - фактори інтенсивного та екстенсивного розвитку. У сучасних умовах переходу до постіндустріального суспільства застосування першої групи факторів обмежується не стільки неможливістю їх використання, скільки їх неефективністю. Під впливом інноваційно-інвестиційного процесу змінюється економічна організація суспільства, з'являються нові елементи в системі господарських структур, розвиваються нові технології управління.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антонюк Л. Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації : [монографія] / Л. Л. Антонюк, А. М. Поручник, В. С. Савчук. - К. : КНЕУ, 2003. - 394 с.
2. Балабанов И. Т. Краткий курс инновационного менеджмента / И. Т. Балабанов. - СПб., 2000. - 350 с.
3. Геєць В. М. Інноваційно-інноваційний шлях розвитку - модернізаційний проект розвитку української економіки і суспільства початку XXI століття / В. М. Геєць // Банківська справа. - 2003. - № 4 (52). - С. 16-21.
4. Закон України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні" від 16.01.2003 р. № 433-IV // Голос України. - 2003. - № 28 (3028).
5. Інноваційний розвиток промисловості України / [О. І. Волков, М. П. Денисенко, А. П. Гречан та ін.] ; за ред. проф. О. І. Волкова, проф. М. П. Денисенка. - К. : КНТ, 2006.
6. Інноваційний менеджмент : навчальний посібник / [за ред. В. О. Василенка]. - К. : ЦУЛ, Фенікс, 2003. - 440 с.
7. Лапин Е. В. Экономический потенциал предприятия : [монография] / Е. В. Лапин. - Сумы : ИТД "Университетская книга", 2002. - 310 с.
8. Мешко Н. П. Інвестиційно-інноваційний потенціал регіону: критерії оцінки та проблеми формування / Н. П. Мешко // Економічний простір. - 2008. - № 10. - С. 78-88.

N. Papp

INNOVATIVE INVESTMENT POTENTIAL OF REGION

In the article outlined foreground jobs optimization of structural structure innovative of investment potential. A decision innovative of investment potential is grounded in the conditions of market economy. Terms and basic principles of forming of innovative and scientific and technical potentials of region are certain. The indicators of rating estimation of investment potential of region are formulated. The level of innovative activity of regions is analysed after the amount of industrial enterprises which inculcated innovations.

Key words: innovative investment potential, innovative activity, investment activity, innovative investment development.

© Н. Папп

Надійшла до редакції 09.10.2009

УДК 330.341.1

ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ
ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

НАТАЛІЯ ГЛАДИНЕЦЬ,

старший викладач кафедри фінансів і кредиту Мукачівського державного університету

У статті розглянуто основні аспекти управління регіональним інноваційним розвитком у контексті державної інноваційної політики. Розроблено модель взаємодії учасників інноваційного процесу, покликану сприяти активізації інноваційної діяльності в регіоні. Запропоновано заходи, які сприятимуть вирішенню проблем інноваційного розвитку та забезпечать соціально-економічну ефективність розвитку регіону.

Ключові слова: інновації, інноваційний розвиток регіону, інноваційний процес, регіональна інноваційна стратегія, регіональна інноваційна політика, програми інноваційного розвитку регіону, соціально-економічний розвиток.

Постановка проблеми. Механізм формування регіональної інноваційної політики, безперечно, є одним із найактуальніших моментів у діяльності

органів центрального та місцевого самоврядування. Проте розробка стратегічних орієнтирів та програм являє собою доволі складне завдання, вирі-

№ 8 (99) листопад 2009 р.